

L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, un gran projecte de país

per Carme Oriol

L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, per la qualitat i la magnitud, uns cent vuitanta mil documents pel cap baix (Josep Massot, «Catalogar l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya», *RIDEC* 34, pàgs. 1-2), és un dels grans projectes de la nostra història recent que evidencien la potència i la vitalitat de la cultura catalana. I així ho confirma la publicació dels seus vint-i-un volums de materials (Diversos autors, *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials*, vols. I-III, Barcelona: Fundació Concepció Rabell i Cibils, 1926-1929; Josep Massot, *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials*, vols. IV-XXI, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993-2011), que fan aquesta obra equiparable, en el terreny de la literatura popular, al que representen en el camp de la llengua obres com el *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'Antoni M. Alcover i Francesc de Borja Moll o l'*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines.

El projecte, cal situar-lo en el context del gran interès que va adquirir la cançó popular a Europa, i també a Catalunya, durant la segona meitat del segle XIX i principi del XX. I va ser possible gràcies al mecenatge que l'industrial catalanista, d'esperit científic i humanista, Rafael Patxot i Jubert va exercir com a administrador de la Fundació Concepció Rabell i Cibils, creada per a gestionar la important dotació econòmica que la seva cunyada, Concepció Rabell i Cibils, va deixar, en morir, per al conreu de la cultura catalana.

L'Obra del Cançoner es va iniciar el 28 d'octubre de 1921, quan Rafael Patxot va encarregar a l'Orfeó Català la direcció d'un projecte que tenia per objectiu crear un gran corpus de les cançons populars catalanes, tant de les publicades com de les inèdites i les que encara estaven per recollir. El projecte, inaugurat oficialment el 6 de gener de 1922, va tenir el mestre Francesc Pujol com a director i mossèn Joan Puntí

Anotant una sessió de cançons a S'Horta.

Un grup de cantadores de Sineu.

com a secretari, i va comptar amb un consell consultiu format per l'Institut d'Estudis Catalans, el Centre Excursionista de Catalunya i l'Arxiu d'Etnografia de Catalunya.

L'activitat de l'Obra del Cançoner es va desenvolupar amb normalitat fins a l'any 1936, en què l'esclat de la guerra civil va ocasionar dificultats i interrupcions en la continuació del projecte. Tot i això, fins al 1940 encara es van dur a terme accions puntuals de recollida de cançons populars, i Francesc Pujol va continuar tenint cura del fons de l'Obra del Cançoner fins a la seva mort, el desembre de 1945. Josep Massot ha explicat molt detalladament, en diversos articles i conferències, les circumstàncies històriques que van influir en la realització d'aquest important projecte i en la recuperació i la conservació del seu fons de materials, traslladat en part els anys cinquanta a Suïssa, on Patxot vivia exiliat des de 1936 (Josep Massot, «L'Obra del Cançoner Po-

pular de Catalunya, avui», a «Llengua i Literatura», 5, 1992-93, pàgs. 739-751).

L'Obra del Cançoner es va nodrir de materials procedents de concursos, de donacions, i de les anomenades missions de recerca. Aquestes missions, que van constituir un dels puntals del projecte, consistien en estades en diverses zones del territori per tal de recollir sobre el terreny tot allò relacionat amb la cançó popular catalana: cançons i melodies, danses, descripció d'instruments musicals, etc. En aquestes missions intervenien dues persones, de les quals una era l'encarregada de recollir la lletra de les cançons i, l'altra, la notació musical.

Durant la postguerra, els materials de l'Obra del Cançoner només van poder ser consultats ocasionalment per alguns estudiosos, però a partir dels anys setanta, a causa de diverses circumstàncies, el fons va resultar inaccessible als investigadors, la qual cosa

Els sonadors del ball de Felanitx.

va provocar tota mena d'especulacions sobre el seu destí. Sortosament, l'any 1991, després d'unes discretes però efectives gestions dels abats de Montserrat, Cassià M. Just i Sebastià Bardolet, amb Rafael Carreras i Patxot (representant de la família Patxot), els originals conservats a Suïssa i a Barcelona es van traslladar al monestir de Montserrat. Per tal de preservar-ne la conservació, se'n van fer dues còpies microfitxades que són de consulta pública al Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana (avui Direcció General de Cultura Popular, Associacionisme i Acció Culturals) del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i a la Biblioteca de Catalunya.

Un fons monumental

Els tres primers volums de materials de l'Obra del Cançoner, publicats entre els anys 1926 i 1929, contenen les memòries corresponents a les vuit primeres missions de recerca (sis dutes a terme a Catalunya, una al

País Valencià i una altra a Mallorca) i van acompanyades d'una selecta de materials. Amb la recuperació del fons, l'any 1991, Josep Massot en va emprendre la ingent tasca d'inventari i, paral·lelament, va promoure l'edició per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat dels volums de materials que, plantejats com la continuació dels tres primers apareguts abans de la guerra civil, es van anar publicant, un cada any, des del 1993 (volum IV) fins al 2011 (volum XXI) (vegeu-ne la ressenya de Carme Oriol, «Massot i Muntaner, Josep. *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993-2011», a «Estudis Romànics», 35, 2013, pàgs. 579-585). A la publicació d'aquests divuit volums s'hi ha d'afegir la voluntat de reeditar, en facsimil, els tres publicats entre 1926 i 1929 (avui dia de difícil localització), dels quals els dos primers amb data de 2013.

El volum IV (fascicles 1 i 2) està dedicat a l'Inventari de l'Arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de

Catalunya. El fascicle 1 descriu el fons de Barcelona i el fascicle 2 el fons de Suïssa. En el primer destaca, especialment, la descripció del fons Aguiló (que va ser donat pel seu fill Àngel i que conté treballs tan importants com el *Cançoner*, el *Rondallari* i una part del *Refranyer*) i en el segon es dona informació, per exemple, sobre els originals del *Cançoner de Pineda* de Sara Llorens i de l'*Ideari Aguiló* de Joan Puntí, publicats respectivament a cura de Josefina Roma (Pineda de Mar: Ajuntament, 2006) i Josep Massot (*Ideari cançonístic Aguiló*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993) i es descriu el contingut del fons de Rossend Serra i Pagès. El volum V està dedicat a la *Història de l'Obra del Cançoner i Complement a l'Inventari de l'Arxiu* i conté el Dietari de l'Obra del Cançoner (1921-1938) i les Actes del Consell Consultiu. Els volums VI al XX estan dedicats a les *Missions de Recerca*, que s'acompanyen d'una selecta de materials. Entre aquestes missions destaquen, per exemple, les de Baltasar Samper (a Mallorca, Eivissa i Formentera) i les de Palmira Jaquetti (a la Seu d'Urgell, el Pallars, la vall d'Aran, l'Empordà, la Ribagorça, el Ripollès i el Vallespir), dutes a terme amb diversos col·laboradors; les del sacerdot de la diòcesi de Vic Joan Sala i Salarich, que va recollir 1.786 cançons (vol. XVIII); les de Joan Tomàs a la Casa de la Caritat de Barcelona (vol. XIX); i les dels germans Pierre i Marcel Fouché a la Catalunya del Nord (vol. XX). Finalment, el volum XXI està dedicat als *Complements a l'Inventari de l'Arxiu de l'Obra del Cançoner i a les seves missions* i conté l'inventari dels darrers materials incorporats a l'arxiu de l'Obra del Cançoner, com el *Llegendari popular de Catalunya*, un altre gran projecte finançat també per Rafael Patxot, i realitzat per Rossend Serra i Pagès, on trobem les *Llegendes de les Balears* d'Andreu Ferrer i Ginard (publicades a cura de Josep Massot, Barcelona: Institut Menorquí d'Estudis / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009) i l'inventari del *Refranyer Aguiló* (amb 2.043 entrades), que està sent transcrit i estudiat per un equip dirigit per Germà Colón.

Des de la recuperació del fons de l'Obra del Cançoner l'any 1991 fins avui han transcorregut més de vint anys, uns anys en què l'arxiu de l'Obra del Cançoner encara ha anat incorporant nous materials que per diverses circumstàncies no havien arribat en la primera gran remesa i uns anys en què estudiosos com Pere Artís, Salvador Rebés, Jaume Ayats, Ramon Vilar, Josep Crivillé, Lluís Calvo i, sobretot, Josep Massot, entre d'altres, han anat valorant la importància d'aquest monumental fons per mitjà d'articles i ressenyes.

En Marxandó i en Barceló, sonadors de Petra.

Parafrasejant el títol de l'extens i documentat article de Josep Massot, «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, font de recerques» («Llengua & Literatura», 2003, 14, pàgs. 549-561), cal dir que l'Obra del Cançoner obre grans possibilitats per a la recerca de tot tipus, majoritàriament relacionada amb la cançó popular (però no exclusivament): des d'estudis referits als diversos gèneres de la cançó (balada, cançó de pandero, nadala, cançó de bressol, caramella, etc.) fins a estudis de repertoris concrets recollits en molts pobles i comarques dels Països Catalans, i també treballs sobre altres gèneres del folklore (rondalles, llegendes, parèmies) o de tipus històric i etnogràfic. Per això, valorar, difondre i esperonar la investigació d'aquest fons, nascut de la voluntat de recuperar el cançoner català del conjunt de la nostra nació, és el millor homenatge que podem fer a l'impulsor del projecte, Rafael Patxot, en el cinquantè aniversari de la seva mort.